

Bartosz Nowakowski

"Godność prokreacji ludzkiej w kontekście technik reprodukcyjnych : studium kanoniczno-prawne i etyczne", M. Czujek, Warszawa 2014 : [recenzja]

Ius Matrimoniale 25/3, 107-113

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**M. Czujek, *Godność prokreacji ludzkiej w kontekście technik reprodukcyjnych. Studium kanoniczno-prawne i etyczne*,
Warszawa 2014, 215 ss.**

W roku 2014 na rynku wydawniczym ukazała się monografia naukowa ks. dra Marcina Czujka, zatytułowana *Godność prokreacji ludzkiej w kontekście technik reprodukcyjnych. Studium kanoniczno-prawne i etyczne*, wydana przez cenione Prymasowskie Wydawnictwo „Gaudentinum” z Gniezna. Książka zawiera 215 stron. Składa się ze strony tytułowej, spisu treści, wykazu skrótów, przedmowy, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz streszczenia w języku włoskim. Wpisuje się tym samym w nurt literatury kanonistycznej na gruncie polskim. Ze względu na specyfikę ważkiego i aktualnego zakresu tematycznego, słusznym wydaje się dokonanie recenzji i prezentacji tego cennego, rzadkiego i dobrego opracowania naukowego.

Na samym wstępie należy podkreślić, iż wybór problemu do badań naukowych i sformułowanie go w tytule pozycji naukowej jest uwarunkowane specyfiką szczególnych dla czcigodnego Autora zainteresowań, powstałych na płaszczyźnie gruntownego wykształcenia teologicznego w trakcie studiów na Wydziale Teologicznym UAM w Poznaniu, specjalistycznych studiów kanonicznych w Instytucie Prawa Kanonicznego św. Piusa X w Wenecji i Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, a także osobistych zainteresowań badawczych. Należy zauważyć, że niewątpliwie przy podjęciu i realizacji powyższego zadania naukowego Autor kierował się cennymi sugestiami naukowymi – Dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, ks. prof. dra hab. Henryka Stawniaka (znanego z wysokiej kultury metodologiczno-merytorycznej), które widoczne są w wydanej pozycji. Ks. dr Marcin Czujek podjął się trudnego zadania naukowej syntezy wieloaspektowego zagadnienia godności ludzkiej prokreacji w kontekście technik reprodukcyjnych i zogniskowania jej w orbicie prawa kanonicznego. Lektura książki utwierdza czytelnika w przekonaniu, że zaprezentował on na gruncie kanonistyki bardzo dobrą i merytorycznie pogłębioną refleksję, obejmującą istotne elementy dla oceny prawno-etycznej współczesnych technik reprodukcyjnych.

Ks. dr Marcin Czujek, przez trud podjętego przez siebie pogłębionego opracowania naukowego, niewątpliwie dołączył do grona wiarogodnych badaczy problematyki prawa małżeńskiego materialnego i procesowego. Zdobyte w czasie studiów teologicznych w Poznaniu oraz studiów kanonicznych w Wenecji i Warszawie umiejętności, Autor dobrze skorelował z zakresem gruntownej wiedzy kanonistycznej i posiadanymi praktycznymi umiejętnościami procesowymi, istotnymi do naukowej prezentacji zagadnienia. W kanonistyce polskiej do tej pory nie znalazło się opracowanie z zakresu interdyscyplinarnych badań odnośnie do godności prokreacji ludzkiej w kontekście technik reprodukcyjnych, choć można spotkać opracowania traktujące bardziej szczegółowo i wąsko wspomniane zagadnienie w orbicie własnych narzędzi naukowo-badawczych. Autor w prezentowanej rozprawie obrał poprawny klucz naukowych badań i czynności metodologicznych.

Solidne naukowe przygotowanie ks. Doktora oraz bardzo trafiony wybór problematyki przedmiotowej publikacji należy uznać za słuszny i zasadny. Autor szczęśliwie i z metodologiczną konsekwencją rozwiązał zagadnienie postawione w temacie pracy, zwłaszcza na płaszczyźnie naukowych egzemplifikacji pojawiających się problemów prawno-etycznych, czego dowodem są prezentowane w rozprawie cenne wnioski. Ks. dr Marcin Czujek sumiennie podjął się dokładnej analizy zagadnienia, dysponując dobrym warsztatem badawczym. Publikacja odznacza się zamiłowaniem do rozwiązywania szczegółowych kwestii norm prawno-etycznych, które okazały się niezmiernie istotne dla skonstruowania zintegrowanego obrazu podjętego zagadnienia.

We wstępie do omawianej pozycji Autor podał istotne motywy dla zakresu i tematyki swojej pracy badawczej, jak również nakreślił strukturę całej rozprawy i odniósł się sumiennie do źródeł i literatury przedmiotu, która integralnie jest powiązana z postawioną tezą badawczą (s. 13-18). Wskazał problem naukowy, jakim jest antropologiczne napięcie na gruncie praw przypisywanych technikom reprodukcyjnym (s. 13-14), lokalizując go w badawczej płaszczyźnie prawa cywilnego i kanonicznego oraz refleksji etycznej. Postawił jasną, naukową tezę wyrażoną w formie pytania *czy i w jakim stopniu kategoria godności ludzkiej prokreacji może i powinna znaleźć swoje przełożenie na systemy prawa kanonicznego i cywilnego?* (s. 15), na którą sumiennie starał się dać odpowiedź w poszczególnych rozdziałach książki. W poszczególnych sekwencjach wstępu wyjaśnił również zasadność zastosowania klucza metodologicznego, głównie egzegetyczno-dogmatyczne-

go z elementami komparatystycznymi, który to należy uznać za trafny i słuszny dla tego przedmiotu badań (s. 14). Podał jasne uzasadnienie dla dokonanego podziału zagadnień szczegółowych prezentowanej pozycji naukowej w czterech rozdziałach, z których każdy posiada wstęp, tematyczne punkty i podpunkty oraz istotne pod względem merytorycznej wartości końcowe wnioski (s. 16-17). We wstępie również odniósł się do zasadniczych źródeł i literatury przedmiotu, wskazując na istotną bazę polskich i zagranicznych opracowań (s. 16). W tej konstelacji publikacja ks. dra Marcina Czujka jawi się jako pozycja wartościowa merytorycznie, oryginalna i posiadająca swoiste *novum* dla badań specjalistycznych.

Pierwszy rozdział (s. 19-76) został zatytułowany *Natura prawno-etyczna prokreacji*, stąd zawiera konieczne i szczegółowe refleksje skupione w pięciu punktach: pierwszy – *Koncepcje etyczno-prawne osoby* (s. 20-34); drugi – *Prokreacja w ujęciu etycznym i prawnym* (s. 34-53); trzeci – *Godność ludzka w perspektywie etyczno-prawnej* (s. 53-68); czwarty – *Status etyczno-prawny embrionu* (s. 69-75); piąty – *Wnioski* (s. 76). Ks. dr Marcin Czujek w pierwszej kolejności skupił się na prezentacji definicji osoby w odniesieniu do różnych ujęć koncepcyjnych. Ukazał próby filozoficznego zdefiniowania osoby [choć tytuł podpunktu wskazuje, że zamiarem Autora była prezentacja ujęć etycznych (s. 20)], przywołując słynne definicje Boecjusza, św. Tomasa z Akwinu, Johna Locka, Roberta Spaemanna, Marka Safjana czy Wiesława Langa. Następnie przeszedł do prezentacji koncepcji osoby w perspektywie prawa cywilnego, bazując na źródłach prawa, komentarzach oraz podejmując ciekawą polemikę tego zagadnienia w odniesieniu do pojęcia *nasciturus*. W gąszczu cywilno-prawnych koncepcji osoby umiejętnie wydo był te, które mają znaczenie istotnego korelatu dla dalszych rozważań. Konsekwentnie w nurcie analizowanego zagadnienia – jako kanonista – podjął się prezentacji pojęcia osoby w porządku kanonicznym, bazując na fundamentalnych dokumentach prawnych Kościoła: CIC/17 i KPK. Zarysowany punkt wyjścia został następnie pogłębiony poprzez analizę prokreacji w ujęciu etycznym, cywilnym i kanonicznym. Ks. dr Marcin Czujek w tekście pracy przywołał – w aspekcie cywilnym – cenne studium tego przedmiotu opracowane przez Radosława Krajewskiego oraz – co zasługuje na szczególne podkreślenie – orzecznictwo Sądu Najwyższego. W analizie kanonistycznej także nie zabrakło istotnych dokumentów Kościoła: CIC/17, KPK, konstytucji Soboru Watykańskiego II, opinii wybit-

nych kanonistów: A. Stankiewicza, F. M. Cappello, U. Navarretego, P. Monety, H. Stawniaka czy W. Góralskiego, a nawet orzecznictwa rotalnego (De Lanversin, Burke, Ragni). Wykazując się konsekwencją naukowca oraz zachowując spójność z tematem pracy, podjął się wreszcie analizy godności ludzkiej w płaszczyźnie etycznej i prawnej, przy czym tą ostatnią traktując zarówno w świetle prawa cywilnego, jak i kanonicznego. Rozważania pierwszego rozdziału zamknął ciekawą analizą statusu etyczno-prawnego w odniesieniu do embrionu. Łatwość, z jaką Autor w przedmiotowym punkcie stosuje metodę komparatystyczną oraz dogmatyczno-prawną, analizując bogate orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, przepisy Kodeksu Karnego, Konstytucję RP, artykuły Europejskiej Karty Praw Człowieka, wskazuje na dobrego, solidnego i sumiennego naukowca.

Drugi rozdział nosi tytuł: *Techniki sztucznej prokreacji* (s. 77-100) z wyraźną eksplikacją: po pierwsze – *Sztuczna inseminacja homo i heterologiczna* (s. 79-81); po drugie – *FIVET – zapłodnienie in vitro* (s. 81-87); po trzecie – *Macierzyństwo zastępcze* (s. 87-91); po czwarte – *GIFT* (s. 91-93); po piąte – *ZIFT* (s. 94); po szóste – *ICSI* (s. 95-99); po siódme – *Wnioski* (s. 99-100). W tej części rozprawy ks. Doktor z powodzeniem wydobyl z przestrzeni technik reprodukcyjnych *elementy podstawowych działań w tej dziedzinie i dokonał ich ogólnej charakterystyki* (s. 77). Podejmując się ich systematyki w odniesieniu do własnych badań, zarysowanych granicami tematu pracy, przywołał stanowiska zarówno naukowych środowisk krajowych, jak i zagranicznych, takich jak: Polskie Towarzystwo Ginekologiczne, Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), Europejskie Towarzystwo Genetyki czy Europejskie Towarzystwo Wspomagane Rozrodu i Embriologii. Szczególnie wartościowe w tym rozdziale okazuje się być ogromne bogactwo wykorzystanej literatury specjalistycznej oraz skonfigurowanie jej w logiczną myśl przewodnią, charakterystyczną i ważną dla dalszej analizy przedmiotu badań. W końcowych akapitach poszczególnych punktów ks. dr Marcin Czujek prezentuje własne wnioski, co sprawia, że „monografia żyje” naukowo-analitycznym duchem Autora, a nie stanowi bierną kompilację tekstów.

Logiczną kontynuację badań ks. Doktora stanowi zagadnienie *Godności prokreacji w perspektywie prawno-etycznej*. Temu został poświęcony rozdział trzeci (s. 101-148). W pięciu punktach Autor odniósł się merytorycznie: w pierwszym – do *godności i integralności*

aktu małżeńskiego (s. 102-111); w drugim – do *godności i integralności embrionu-osoby* (s. 111-123); w trzecim – dokonał komparatystycznego zestawienia tzw. „*prawa do dziecka*” i *medycyny pragnień* z odniesieniem do *antropologii chrześcijańskiej* (s. 123-147); po czwarte wyprowadził *Wnioski* (s. 147-148). Na szczególną uwagę w tym rozdziale pracy zasługuje dokonana przez ks. dr Marcina Czujka prezentacja polemik w obrębie napięcia, jakie rodzi się na gruncie prawa do relacji intymnych w małżeństwie a sytuacjami przymusowego ich podejmowania lub zaniechania. Nie zostaje również pominięta przez Autora substancjalnie połączona z tematem pracy kwestia godności i integralności embrionu-osoby. Autor szeroko analizuje zarówno prawodawstwo cywilne, jak i kanoniczne. Przy czym to pierwsze bardzo dokładnie, z odniesieniami do bogatej literatury przedmiotu i orzecznictwa, to drugie jakby „na siłę”, ze względu na szczupłość materiału prawno-kanonicznego. Zastosowanie jednego, integralnego punktu zatytułowanego: *Godność i integralność embrionu w prawie cywilnym i kanonicznym* byłoby w tym miejscu bardziej trafne. W zakresie badań nad godnością prokreacji w płaszczyźnie prawnej, uwadze Autora nie umknęła kwestia tzw. „prawa do dziecka”. Autor dostrzega rozdzwięk pomiędzy odczuwanym pragnieniem posiadania potomstwa, a uznaniem dziecka za cel sam w sobie (s. 125), pomiędzy prawem podmiotowym, a prawami sprowadzającymi podmiot do prawa wyłącznie przedmiotowego (s. 127). Wnikliwa analiza zagadnienia okraszona jest bogatą literaturą polską i obcojęzyczną oraz orzecznictwem trybunałów cywilnych. Zainicjowany w ten sposób naukowy dyskurs kontynuowany jest następnie przy prezentacji kontrowersji etyczno-prawnych wokół technik sztucznej prokreacji.

Natomiast w rozdziale czwartym ks. Doktor w sposób kompetentny i wiarygodny odniósł się do *godności prokreacji na płaszczyźnie prawa kanonicznego* (s. 149-195). W sześciu punktach podjął następujące zagadnienia, a mianowicie: w pierwszym – omówił *znaczenie zgody małżeńskiej* (s. 149-157); w drugim – ukazał *znaczenie aktu małżeńskiego* (s. 157-167); w trzecim – zestawiał *techniki reprodukcyjne z bonum prolis* (s. 168-178); w czwartym – odniósł się do relacji *technik reprodukcyjnych do bonum fidei* (s. 178-185); w piątym – omówił *techniki reprodukcyjne w obrębie obowiązków małżeńskich* (s. 185-194); a w szóstym przedłożył *Wnioski* (s. 194-195). Pewien dysonans pozostawia punkt pierwszy przedmiotowego rozdziału. Po pierwsze sam tytuł *Znaczenie zgody małżeńskiej* jest sformułowaniem nazbyt

ogólnym dla tak wąskiego tematu zagadnień podejmowanych w pracy. Po drugie, precyzyjniejszym byłoby ukierunkować temat na np.: *Znaczenie zgody małżeńskiej dla..., w..., itd.* Sama też treść jest nieco za „szeroka”. Daleko idącym wydaje się analizowanie teorii kontraktualistycznej, kwestii woli, świadomości podmiotu, mających bardzo „luźny” związek z tematem. Bardzo trafnym okazało się natomiast zasygnalizowanie w tym punkcie kwestii wykluczenia *bonum prolis* (s. 156-157). Kolejne punkty rozdziału to głęboka analiza zagadnienia godności prokreacji w orbiec prawa kanonicznego. Ks. dr Marcin Czujek wnikliwie prezentuje nauczanie Kościoła, opinie uczonych oraz orzecznictwo w odniesieniu do aktu intymnego małżonków (s. 157-194). Na podkreślenie zasługuje tu źródłowe bogactwo wyroków Roty Rzymskiej. Następnie zestawia wcześniej omówione techniki reprodukcyjne z *bonum prolis*, *bonum fidei* oraz istotnymi obowiązkami małżeńskimi, również ubogacając swój dyskurs obfitym orzecznictwem rotalnym.

Książka posiada również *Zakończenie* (s. 197-200), w którym ks. Doktor wydobyl rozważnie i kompetentnie wnioski istotne dla zwieńczenia podjętego dzieła, jak i ważne dla kształtu jakościowego. Zakończenie spełnia formalne wymagania metodologiczne, co więcej Autor pokusił się nawet na wskazanie nowych przestrzeni badawczych, integralnie powiązanych z podjętym tematem. Wnioski zawarte w zakończeniu świadczą o tym, że ks. dr Marcin Czujek od początku przygotowania rozprawy aż do jej zakończenia zachował merytoryczność badawczą.

Monografia posiada również, bogatą w aspekcie źródłowym i literatury przedmiotu bibliografię (s. 201-214). Zachowano w niej sumienną chronologię alfabetyczną, co ułatwia poszukiwanie dzieł poszczególnych autorów. Podając kolejne dokumenty, Autor wskazuje źródła tekstów pierwotnych oraz podaje w większości źródła polskich przekładów, co należy uznać za cenny wkład bibliograficzny. W odniesieniu do orzecznictwa trafnym zabiegiem okazało się rozdzielenie wyroków Roty Rzymskiej od orzeczeń trybunałów cywilnych krajowych i zagranicznych.

Przyjęty klucz badawczy i szczegółowo rozpisany pomysł na prezentację zagadnienia został zrealizowany z powodzeniem, tak pod względem badawczym, jak i w ściśle naukowym zakresie, stąd wyczerpuje kryteria dobrej rozprawy naukowej. Należy zauważyć, że styl prowadzonych badań naukowych ks. Doktora, jak i faktyczne zastosowanie właściwego aparatu metodologicznego, zwłaszcza odpo-

wiednio zróżnicowanych metod badawczych, nie budzi zastrzeżeń. Autora prezentowanej monografii cechuje również zdolność do wyrażania krytycznej oceny co do istotowej zawartości treściowej w publikacjach z zakresu interesującego go tematu, a to potwierdza, że jest odpowiedzialny za prezentowane przez siebie efekty naukowej twórczości i jest gotowy do przyjęcia głosu krytycznego. Proponowana treść rozprawy sumiennie rozwija temat badawczy. Interesujące, ciekawe pod kątem naukowym i logiczne są prezentacje szczegółowych zagadnień oraz ich faktyczne naświetlenie.

Od strony graficznej monografia została wydana z zastosowaniem wysokich kryteriów estetycznych. Okładka zawiera wyłącznie istotne dla dobrej monografii informacje. Stonowana w kolorze granatowo-szarym, swoją surową prostotą świadczy o pracy naukowej, a nie pozycji z zakresy literatury „bulwarowej” lub „komiksowej”. Dobrze zostały wyróżnione strony tytułowe tak, iż bez cienia wątpliwości należy stwierdzić, iż tekst „oddycha przestrzenią” i ułatwia lekturę. Cennym dla oczu czytelnika jest zastosowanie przez ks. dra Marcina Czujka zróżnicowanego kroju czcionki w przypisach. Powoduje to, że nazwiska i imiona autorów nie zlewają się z tytułami i podtytułami, miejscami wydań i stronami, nie wspominając już o ewentualnych cytatach. Widać, iż Autor precyzyjnie wykorzystał nabyte przez siebie wysokie, praktyczne zdolności metodologiczne od kanonistów włoskich w trakcie studiów w Wenecji.

Podsumowując należy stwierdzić bez cienia wątpliwości, iż monografia ks. dra Marcina Czujka prezentuje zawarte w niej walory pozytywne oraz obiektywne osiągnięcia naukowe Autora. Pozycja została tak skonstruowana i stworzona, że trudno było zauważyć istotne niedoskonałości. Autor zaprezentował w niej naukowy wymiar swoich poszukiwań badawczych i uczynił to z wielkim powodzeniem. Recenzowana książka jest pracą cenną, samodzielną i twórczą, dobrą pod względem metodologicznym. Co więcej, jest dziełem nowatorskim, dotąd niezrealizowanym na gruncie prawa kanonicznego, godnym polecenia zarówno kanonistom, jak i osobom innych dziedzin naukowych, zajmującym się zagadnieniem prokreacji ludzkiej w kontekście technik reprodukcyjnych.

ks. Bartosz Nowakowski